

Ю.І. ГОЛУБЦОВА ¹, К.К. КАРПЕНКО ²

¹ Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2, МСП-1, Київ, 01001, Україна
E-mail: mikolog@yandex.ru

² Сумський державний педагогічний університет
ім. А.С. Макаренка
вул. Роменська, 87, Суми, 40002, Україна

ГРИБИ «БОЛОТА ОЛИНЕ» (НОВГОРОД-СІВЕРСЬКЕ ПОЛІССЯ)

К л ю ч о в і с л о в а: мікроміцети, макроміцети, нові та рідкісні види, сфагнове болото, Україна, Новгород-Сіверське Полісся.

Видова різноманітність грибів боліт України донині залишається однією з найменш вивчених. Нечисленні відомості містяться лише в кількох наукових джерелах. Уперше цікаву інформацію знаходимо у працях І.О. Дудки [4–6], яка з 1960-х рр. вивчала водні гриби України. Упродовж 1961–1965 рр., під час мікологічних досліджень водоєм Київського Полісся, вона обстежила ряд заболочених ділянок названої території і виявила там декілька рідкісних та нових для України видів водних грибів [4, 5]. Кілька згадок про гриби боліт України є у монографії М.Ф. Сміцької [14], у працях Р.В. Ганжі [2] та К.К. Карпенко [7, 8]. Наприкінці ХХ — початку ХХІ ст. з'явилися праці Т.В. Андріанової [1], В.П. Гелюти та В.П. Гайової [3], присвячені окремим знахідкам грибів на різних типах евтрофних та сфагнових боліт Шацького національного природного парку і заказника «Любче» у Волинському Поліссі, а також книга М.П. Придюка та О.О. Орлова [10], в якій викладено результати мікологічних обстежень сфагнових боліт Житомирського Полісся. Більшість наведених видів є базидіальними макроміцетами. Мікроскопічні ж гриби боліт України, за деякими винятками [1, 3–6], досі залишаються недослідженими, хоча з мікологічної точки зору болотні ценози становлять значний інтерес, бо внаслідок високої вологості та своєрідного складу субстратів тут формується специфічна і різноманітна мікобіота.

Болото Олине — одне з небагатьох сфагнових боліт мезо- та мезо-оліготрофної стадій розвитку, які ще збереглися на південній межі їх ареалу на сході Українського Полісся і потребують охорони. Цей болотний масив площею близько 10 га знаходиться у південно-східній частині Шосткинсько-Ямпільського фізико-географічного району Новгород-Сіверського Полісся [15] на околицях с. Олине Ямпільського р-ну Сумської обл. Болото Олине є осередком зростання занесених до Червоної книги України рослин — *Scheuchzeria palustris* L. та *Salix myrtilloides* L., а також деяких інших рідкісних видів, зокрема *Carex limosa* L., *Drosera rotundifolia* L. [12, 13, 16]. Рекомендоване для заповідання як ботанічна пам'ятка природи загально-

© Ю.І. ГОЛУБЦОВА, К.К. КАРПЕНКО, 2005

державного значення, що характеризується специфічною видовою різноманітністю [16].

Відомості про гриби болотного масиву Олине та навколишніх територій у літературі практично відсутні. К.К. Карпенко збрала тут три види й одну різновидність базидіальних макроміцетів: *Hypholoma elongatum* (Pers.) Ricken, *Psilocybe atrobrunnea* (Lasch) Gillet, *Tephroclype palustris* (Peck) Donk та *Cortinarius cinnamomeus* (L.) Fr. var. *paludosus* Fr., що виявилися новими для України [7].

Матеріал і методи досліджень

Мікологічні обстеження болота Олине проводяться з 1973 р. Протягом 1973—1983 рр. на його території вивчалася видова різноманітність лише базидіальних макроміцетів. У 2003—2004 рр. мікологічні дослідження на болоті Олине були поновлені, їх метою стало вивчення видової різноманітності грибів різних систематичних й екологічних груп та аналіз їх поширення у різних типах боліт цього болотного комплексу. Об'єктом досліджень, окрім базидіальних макроміцетів, уперше стали фітотрофні мікроміцети. Зразків грибів збирали маршрутно-експедиційним методом на сфагновому болоті (у його мезотрофній та оліготрофній частинах), а також в угрупованнях прибережно-водної рослинності і на чагарникових болотах, що неширокою смугою оточують болотний масив. Загалом протягом 1973—2004 рр. було зібрано більше 200 зразків грибів.

Для ідентифікації грибів використовували праці М. Мозера [23], Г. Рема [24], Р.В.Г. Денніса [17], М.Ф. Сміцької [14], В. Гамса та В. Голубової-Єхової [20], а також атлас «Гриби Швейцарії» [18]. Кількість місцезнаходжень в Україні виявлених нами видів визначали за зведенням «Fungi of Ukraine. A Preliminary Checklist» [19]. Мікроморфометричні ознаки досліджували на мікроскопі «Carl Zeiss. Jena» (об'єктиви 20, 40, 90). Для встановлення амілоїдності апексів сумок у видів аскоміцетів застосовували реактив Мельцера (MLZ).

У роботі використано класифікаційну схему грибів, наведену у 9-му виданні «Ainsworth and Bisby's Dictionary of the Fungi» [22]. Скорочення авторів таксонів грибів відповідають сучасному стандарту [21].

Результати досліджень та їх обговорення

У результаті опрацювання мікологічних матеріалів список грибів, зареєстрованих на території болотного комплексу Олине, значно збільшився, зокрема за рахунок ряду нових та маловідомих в Україні видів. Результати цих досліджень представлені у даній статті.

Згідно з системою [22] виявлені нами 58 видів є представниками справжніх грибів (царство Fungi) з відділів Ascomycota та Basidiomycota та анаморфних грибів (Anamorphic fungi). Ці види належать до 43 родів, 24 родин, 11 порядків та 5 класів. Список знайдених на території Олиного болота видів, відомості про строки їх виявлення, місцезнаходження та екологію подані в таблиці.

Видовий склад, поширення, строки появи та розподіл за екологічними групами грибів болотного комплексу «Болото Оліне»

Порядок	Родина	Вид	Біотоп			Екологічна група	Строки появи або дата виявлення грибів	
			Болото		Прибережно-водна рослинність			
			сфагнове	чагарникове				
1	2	3	4	5	6	7	8	
ASCOMYCOTA								
ASCOMYCETES								
Dothiomycetidae								
	<i>Mycosphaerellaceae</i>	<i>Mycosphaerella tassiana</i> (De Not.) Johanson	+			г	06.08.04 19.09.04	
Leotiomycetidae								
Helotiales	<i>Dermateaceae</i>	<i>Mollisia atrata</i> Bres.	+			г	06.08.04	
		<i>M. minutella</i> (Sacc.) Rehm (Syn. <i>M. revincta</i> (P. Karst.) Rehm)	+			г	06.08.04	
		<i>M. ligni</i> (Desm.) P. Karst.		+		кц	V-X	
		<i>M. melaleuca</i> (Fr.) Sacc.		+		кц	V-X	
	<i>Helotiaceae</i>	■ <i>Hymenoscyphus pileatus</i> (P. Karst.) Kuntze				+	г	19.09.04
		<i>H. scutula</i> (Pers.) W. Phillips			+		г	19.09.04
		*● <i>Ombrophila violacea</i> Fr.			+		кц	19.09.04
	<i>Hyaloscyphaceae</i>	■ <i>Lachnum callimorphum</i> (P. Karst.) P. Karst.	+				г	06.08.04
		<i>L. niveum</i> (Hedw.) P. Karst.			+		кц	04.08.04
<i>L. virgineum</i> (Batsch: Fr.) P. Karst.				+		кц, г	V-IX	
Pezizomycetidae								
Pezizales	<i>Pyronemataceae</i>	<i>Scutellinia scutellata</i> (L.) Lambotte		+		кц	V-X	
		<i>S. setosa</i> (Nees) Kuntze		+		кц	V-X	
Sordariomycetidae								
Hypocreales	<i>Hypocreaceae</i>	* <i>Hypocrea gelatinosa</i> (Tode) Fr.		+		кц	06.08.04	
		<i>Hypomyces chryso-spermus</i> Tul.		+		мт	20.09.03	
		<i>H. armeniacus</i> Tul.		+		мт	20.09.03	
	<i>Nectriaceae</i>	<i>Nectria cinnabarina</i> (Tode) Fr.	+	+		кц	V-X	

Продовження таблиці

Phyllachorales	<i>Phyllachoraceae</i>	<i>Phyllachora graminis</i> (Pers.) Nitschke	+			Г		
Sordariales	<i>Chaetosphaeriaceae</i>	● <i>Melanopsamma latericollis</i> (Fr.) Sacc		+		КС	19.09.04	
		■ <i>Melanopsamella vermicularioides</i> (Sacc. et Roum.) Réblová, M.E. Barr et Samuels			+	КС	20.09.03	
	<i>Lasiosphaeriaceae</i>	■ <i>Lasiosphaeria caudata</i> (Fuckel) Sacc.			+	КС	19.09.04	
Xylariales	<i>Diatrypaceae</i>	<i>Diatrype bullata</i> (Hoffm.) Fr.			+	КС	20.09.04	
	<i>Xylariaceae</i>	<i>Xylaria hypoxylon</i> (L.) Grev.	+			КС	19.09.04	
ASCOMYCETES <i>insertae sedis</i>								
	<i>Orbiliaceae</i>	<i>Orbilbia coccinella</i> (Sommerf.) Fr.			+	КС	20.09.03	
		<i>O. sarraziniana</i> Boud.		+	+		КС, Г	VII-IX
BASIDIOMYCOTA								
BASIDIOMYCETES								
Agaricomycetidae								
Agaricales	<i>Cortinariaceae</i>	* <i>Cortinarius cinnamomeus</i> (L.) Fr. var. <i>paludosus</i> Fr.	+			М	07.07.73, 18.08.83 20.09.03	
		<i>C. semisanguineus</i> (Fr.) Gillet	+	+		М	VI-X	
		* <i>Galerina hypnorum</i> (Schrank) Kühner	+	+		Бр	06.08.73, 07.07.83 13.09.84, 20.09.03	
		* <i>G. paludosa</i> (Fr.) Kühner	+			Бр	04.08.04, 19.09.04	
		* <i>G. sphagnicola</i> (G.F. Atk.) A.H. Sm. et Singer	+			Бр	VII-X	
	<i>Marasmiaceae</i>	* <i>Marasmius limosus</i> Boud. et Quéf.	+	+	+	Г	19.09.04	
	<i>Pluteaceae</i>	<i>Amanita fulva</i> (Schaeff.) Fr.	+			М	VII-X	
	<i>Strophariaceae</i>	* <i>Hypholoma elongatum</i> (Pers.) Ricken	+				Бр	VII-X
		* <i>H. myosotis</i> (Fr.) M. Lange	+				Бр	20.09.03, 19.09.04
		* <i>Psilocybe atrobrunnea</i> (Lasch) Gillet	+				Бр	07.07.83, 20.09.03
	<i>Tricholomataceae</i>	<i>Delicatula integrella</i> (Pers.) Fayod			+		КС	04.08.04
			* <i>Hygrocybe coccineocrenata</i> (P.D. Orton) M.M. Moser	+			КС	07.07.83, 13.09.84
			* <i>Laccaria proxima</i> (Boud.) Pat.	+			М	VI-X
		<i>Mycena leptcephala</i> (Pers.) Gillet	+			ПС	20.09.03	
		* <i>Omphalina ericetorum</i> (Bull.) M. Lange	+	+		Бр	VII-X	
		<i>Rickenella fibula</i> (Bull.) Raitelh.	+	+		Бр	VII-X	

Закінчення таблиці

Boletales		* <i>Tephrocye palustris</i> (Peck) Donk	+			бр	07.07.83, 18.08.83 19.09.84, 20.09.03	
	<i>Boletaceae</i>	<i>Leccinum holopus</i> (Rostk.) Watling	+			м	VII-X	
	<i>Paxillaceae</i>	<i>Paxillus involutus</i> (Batsch) Fr.	+			м	V-X	
Polyporales	<i>Polyporaceae</i>	<i>Daedaleopsis confragosa</i> (Bolton) J. Schröt.			+	кс	I-XII	
		<i>Lentinus tigrinus</i> (Bull.) Fr.	+	+		кс	V-X	
		<i>Lenzites betulina</i> (L.) Fr.	+				кс	13.09.84
		<i>Piptoporus betulinus</i> (Bull.) P. Karst	+				кс	I-XII
Russulales	<i>Russulaceae</i>	<i>Lactarius helvus</i> (Fr.) Fr.	+			м	VII-X	
		<i>L. rufus</i> (Scop.) Fr.	+			м	VI-X	
		<i>Russula emetica</i> (Schaeff.) Pers.	+				м	VII-X
UREDINIOMYCETES								
Uredinales	<i>Pucciniaceae</i>	<i>Puccinia caricina</i> DC.	+	+		п	VII-IX	
		<i>P. magnusiana</i> Körn.			+	п	05.08.04	
	<i>Melampsoraceae</i>	<i>Melampsora caprearum</i> Thüm.			+	п	19.09.04	
ANAMORPHIC FUNGI								
HYPHOMYCETES								
		■ <i>Chloridium virescens</i> (Pers. Ex Pers.) W. Gams et Hol.-Jech.			+	кс	20.09.03	
		<i>Coniosporium arundinis</i> (Corda) Sacc.	+	+	+	г	VII-IX	
		<i>Tubercularia vulgaris</i> (Tode) Tul.	+			кс	V-X	
COELOMYCETES								
		<i>Leptotirium phragmitis</i> Died.	+	+	+	г	VIII-IX	
		<i>Phyllosticta typhina</i> Sacc.			+	п	04.07.04	
		<i>Stagonospora graminella</i> var. <i>lophioides</i> (Sacc.) Sacc.	+			г	19.09.04	

Примітки: «■» — види, нові для України, «●» — види, нові для Українського Полісся, «*» — маловідомі та рідкісні види, бр — бріотроф, г — герботроф, кс — ксилотроф, м — мікоризоутворювач, мт — мікотроф, п — облигатний паразит, пс — підстилочний сапротроф.

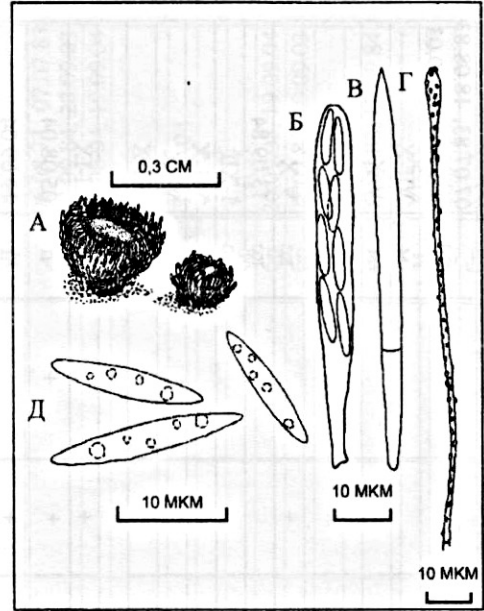
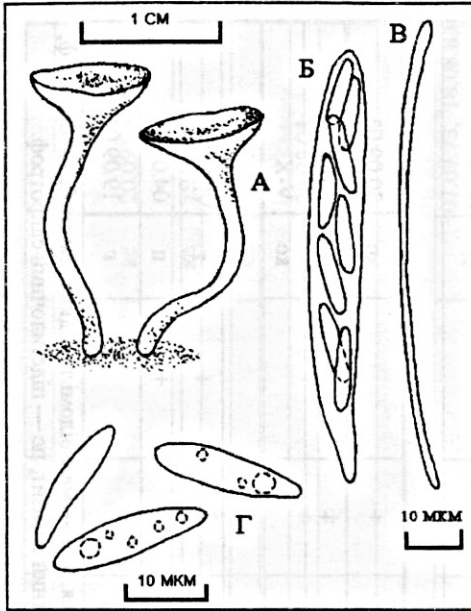

Рис. 1. *Hymenoscyphus pileatus* (P. Karst.) Kuntze: А — апотеції, Б — сумка, В — парафіза, Г — спори

Fig. 1. *Hymenoscyphus pileatus* (P. Karst.) Kuntze: А — apothecia, Б — asc, В — paraphyses, Г — spores

Рис. 2. *Lachnum callimorphum* (P. Karst.) P. Karst.: А — апотеції, Б — сумка, В — парафіза, Г — волосок, Д — спори

Fig. 2. *Lachnum callimorphum* (P. Karst.) P. Karst.: А — apothecia, Б — asc; В — paraphyses; Г — hair, Д — spores

Для зібраних нами матеріалів характерний значний елемент новизни. У 2003—2004 рр. виявлено чотири види фітотрофних аскоміцетів, які вперше зареєстровані на території України. Новими для України виявились два види дискоміцетів: *Hymenoscyphus pileatus* (рис. 1) на відмерлих листках *Typha latifolia* L. та *Dasyscyphus callimorphus* (рис. 2), зібраний на сфагновому болоті на сухих стеблах і листках *Eriophorum vaginatum* L. Останній вид відомий із Західної Європи, де він також належить до рідкісних [18, 24]. Новими для України є і піреноміцети *Melanopsammella vermicularioides* (рис. 3, А—В) та *Lasiosphaeria caudata* (рис. 4), які розвиваються на гниючій деревині чагарникових угруповань Олиного болота. На цьому субстраті *M. vermicularioides* розвивалася водночас з гіфоміцетом *Chloridium virescens*, який є конідіальною стадією в циклі розвитку зазначеного аскоміцета (рис. 3, Г) [20]. Його анаморфа *Ch. virescens*, як і телеоморфа, також нові для України. Нижче наводимо короткі описи нових для України видів.

Hymenoscyphus pileatus (P. Karst.) Kuntze, Rev. Gen. Plant, 3(2): 485, 1898. (= *Ombrophila helotioides* W. Phillips, Grevillea 16: 94, 1888). — *Peziza pileata* P. Karst., Monogr. Pez.: 150, 1869. — *Helotium pileatum* (P. Karst.) P. Karst., Mycol. Fenn. 1: 130, 1872. — *Phialea pileata* (P. Karst.) Sacc., Syll. fung. 8: 259, 1889. (рис. 1).

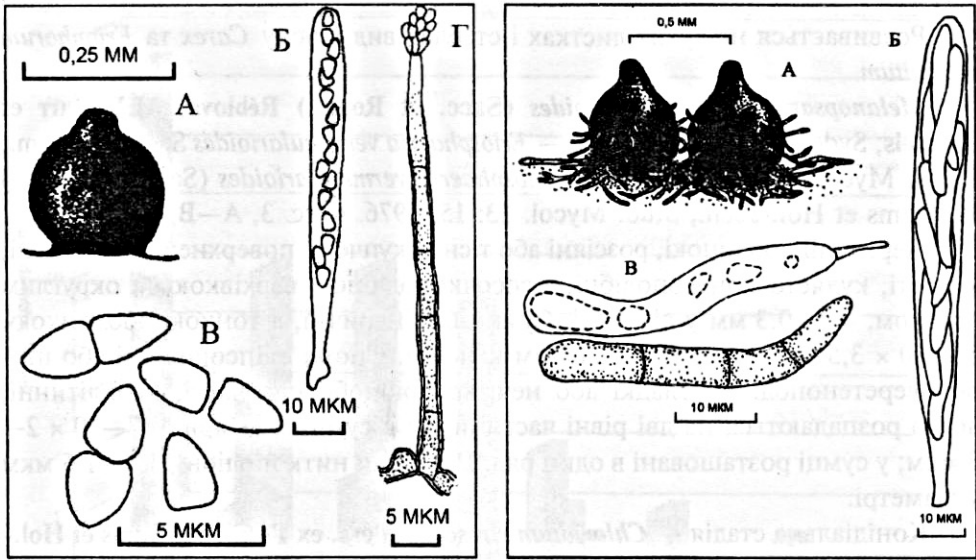

Рис. 3. *Melanopsamella vermicularioides* (Sacc. et Roum.) Réblová: А — перитецій, Б — сумка, В — спори, Г — конідиальна стадія *Chloridium virescens* (Pers. ex Pers.) W. Gams et Hol.-Jech.
 Fig. 3. *Melanopsamella vermicularioides* (Sacc. et Roum.) Réblová: А — perithecium, Б — asc, В — spores, Г — conidial state *Chloridium virescens* (Pers. ex Pers.) W. Gams et Hol.-Jech.

Рис 4. *Lasiosphaeria caudata* (Fuekel) Sacc.: А — перитеції, Б — сумка, В — спори
 Fig. 4. *Lasiosphaeria caudata* (Fuekel) Sacc.: А — perithecia, Б — asc, В — spores

Апотеції скупчені або розсіяні, зовні гладенькі, білуваті або кремові, м'ясисті, в сухому вигляді зігнуті, жовтуваті, воскуваті, з кремовим гіменіальним шаром, 1–2 мм у діаметрі, на довгій циліндричній ніжці 1,5–2,0 мм завдовжки. Сумки циліндрично-булавоподібні, 70–95 × 7–9 мкм, з амілоїдною порою, 8-спорові. Спори видовженоверетеноподібні, прямі або трохи зігнуті, одноклітинні, з кількома краплями олії або без них, безбарвні, 16–30 × 2,5–4,0 мкм; у сумці розташовані двома рядами. Парафізи ниткоподібні, однієї довжини з сумками, заокруглені на верхівці, 1,0–1,5 мкм у діаметрі.

Трапляється переважно у болотистій місцевості, де розвивається на залишках трав'янистих рослин.

Lachnum callimorphum (P. Karst.) P. Karst., Mycol. Fenn. 1: 173, 1872. — *Dasyscyphus callimorphus* (P. Karst.) Sacc., Syll. fung. 8: 451, 1889. (рис. 2).

Апотеції скупчені або розсіяні, сидячі або на короткій ніжці, чашоподібні до блюдцеподібних, зовні білуваті, вкриті тонкими безбарвними волосками, з жовтим або оранжевим гіменіальним шаром, 0,3–1,0 мм у діаметрі. Волоски циліндрично-конічні, із заокругленою верхівкою, інкрустовані, багатоклітинні, безбарвні 130–180 × 3–4 мкм. Сумки циліндрично-булавоподібні, 56–66 × 6–8 мкм, 8-спорові. Спори веретеноподібні, загострені, одноклітинні, з кількома краплями олії, 13–21 × 1,5–4,0 мкм; у сумці розташовані двома рядами. Парафізи ланцетоподібні, довші за сумки, одноклітинні або септовані, 3 мкм у діаметрі.

Розвивається на сухих листках і стеблах видів роду *Carex* та *Eriophorum vaginatum*.

Melanopsamella vermicularioides (Sacc. et Roum.) Réblová, M.E. Barr et Samuels, Sydowia 51 (1): 65, 1999. — *Eriosphaeria vermicularioides* Sacc. et Roum., Revue Mycol. 5: 235, 1883. — *Chaetosphaeria vermicularioides* (Sacc. et Roum.) W. Gams et Hol.-Jech., Stud. Mycol. 13: 15, 1976. (рис. 3, А—В).

Перитеції поодинокі, розсіяні або тісно скупчені, поверхневі, чорні, голі, кулясті, кулясто-конусоподібні, з сосочкоподібною верхівкою та округлим отвором, 0,2—0,3 мм у діаметрі. Сумки циліндричні, з тонкою оболонкою, 55—80 × 3,5—4,5 мкм, з апікальним кільцем. Спори еліпсоподібні або широковеретеноподібні, гладкі або нечітко дрібнобородавчасті, двоклітинні, легко розпадаються на дві рівні частини ще в сумці, безбарвні, 7—10 × 2—3 мкм; у сумці розташовані в один ряд. Парафізи ниткоподібні, 1,0—1,5 мкм у діаметрі.

Конідіальна стадія — *Chloridium virescens* (Pers. ex Pers.) W. Gams et Hol.-Jech., Stud. Mycol. 13: 17, 1976. — *Dematium virescens* Pers., Neues Magazin für die Botanik 1: 121, 1794. — *Chloridium viride* Link, Observ. mycol. 1: 13, 1805 (= *Cirrhomyces viridis* Link ex Link) Höhn, Rabenh. Krypt.-Fl. 1 (9): 793, 1910). — *Sporotrichum virescens* (Pers.) Link, Mag. Ges. naturf. Freunde, Berl. 3: 13, 1809. (рис. 3, Г).

Конідієносці прямі, прості, відносно короткі, багатоклітинні, коричневі, 30—60 × 2,5—3,5 мкм, до верхівки світліші, звужуються до 2,0—2,5 мкм. На верхівці конідієносців невеликі воронко-блюдеподібні комірки, з яких ендогенно виходять конідії — короткоеліпсоподібні, безбарвні, в масі зеленуваті, 2,5—3,8 × 2,0—2,5, часто на верхівці конідієносця утворюють голівку.

Телеоморфа та анаморфа розвиваються на гнилій деревині, гілках та корі.

Lasiosphaeria caudata (Fuckel) Sacc., Syll. fung. 2: 200, 1883. — *Leptospora caudata* Fuckel, Jb. Nassau. Ver. Naturk. 23—24: 144, tab. 3, fig. 6a, 6b, 1870 [1869]. (рис. 4).

Перитеції скупчені, поверхневі, темно-коричневі, грушоподібні, кулясто-конусоподібні, з дрібнобородавчастою поверхнею, вкриті темними, товстостінними, багатоклітинними, розгалуженими волосками, 0,3—0,5 мм у діаметрі. Сумки видовженоциліндричні, 120—165 × 12 мкм, 8-спорові. Спори циліндрично-булавоподібні, видовжені, зігнуті, з конусоподібнозвуженою та заокругленою основою, розширеною і тупозаокругленою верхівкою, 40—50 × 3—5 мкм; у сумці розташовані двома рядами. Молоді спори одноклітинні, безбарвні, з численними краплями олії та безбарвним придатком при основі, з часом — світло-коричневі, 4-клітинні.

Розвивається на гнилій деревині листяних порід.

Два види (*Melanopsamma latericollis* та *Ombrophila violacea*), зібрані на Олиному болоті, вперше наводяться для Українського Полісся.

На території болотного масиву виявлена низка стенотопних видів грибів, що є рідкісними для України. До них належать 12 видів базидіальних мак-

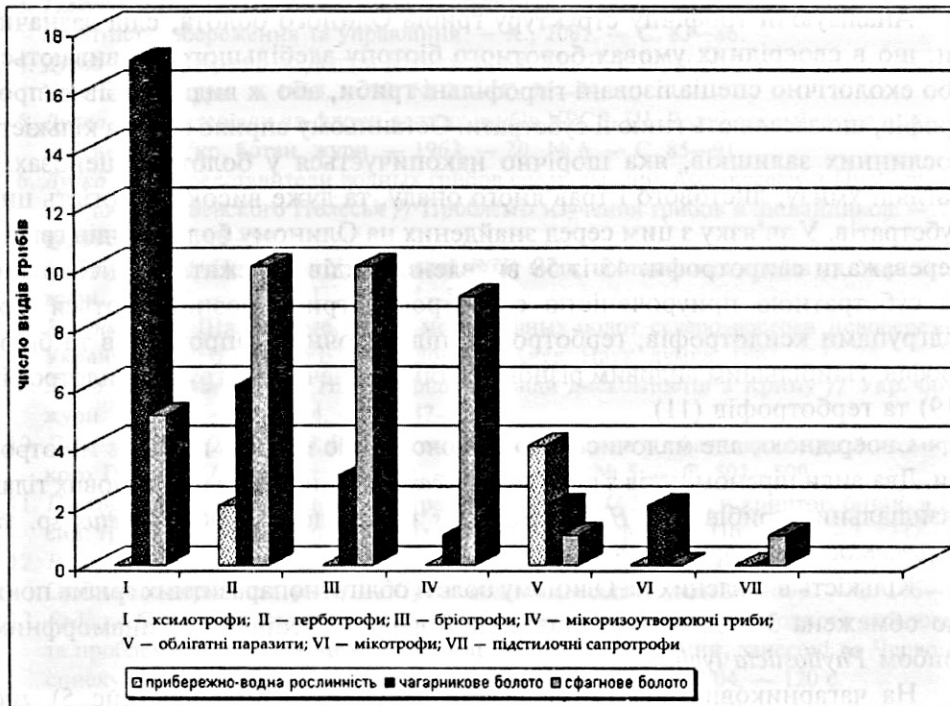

Рис. 5. Розподіл екологічних груп грибів за типами боліт в болотному комплексі «Болото Олине»

Fig. 5. Diversity of the ecological groups of fungi in main types of bogs on Olyne bog

роміцетів, зокрема *Tephroclype palustris*, *Galerina paludosa*, *Hypholoma myosotis*, *Marasmius limosus*, *Psilocybe atrobrunea* тощо, а також два види аскоміцетів (таблиця). З останніх це зібрані на гнилій вологій деревині піреноміцет *Hypocrea gelatinosa* та дискоміцет *Ombrophila violacea*, для якого дане місце-знаходження є другим в Україні [9]. На думку В.П. Прохорова [11], *O. violacea* належить до групи періодичних дискоміцетів, плодові тіла яких з'являються з великим часовим інтервалом (від 3—5 до 10—12 років). Отже, знахідка цього дискоміцета на Олиному болоті є справді рідкісною. Крім України, *O. violacea* відома з Росії та країн Західної Європи, де також трапляється переважно у болотистій місцевості і вважається рідкісним видом [11, 17—18]. Водночас на Олиному болоті зростають і види з дуже широкою пристосованістю до умов зволоження та едафічного фактора, зокрема *Lactarius rufus*, *Russula emetica*, *Paxillus involutus*.

Найбільша кількість видів грибів (36) була виявлена на сфагновому болоті. Це здебільшого базидіальні макроміцети. Значне число видів грибів (30) представлене на чагарникових болотах. На останніх в основному переважали фітотрофні мікроміцети, що, ймовірно, пов'язано із значно більшим різноманіттям рослинних субстратів, на яких можуть поселятися гриби цієї групи. Найменша кількість видів грибів (6) зареєстрована в ценозах прибережно-водної рослинності.

Аналізуючи трофічну структуру грибів Олиного болота, слід зазначити, що в своєрідних умовах болотного біотопу здебільшого розвиваються або екологічно спеціалізовані гігрофільні гриби, або ж види грибів-сапротрофів, що заселяють гниючі субстрати. Останньому сприяє велика кількість рослинних залишків, яка щорічно накопичується у болотних ценозах у вигляді хмизу, листового і трав'яного опаду, та дуже висока вологість цих субстратів. У зв'язку з цим серед знайдених на Олиному болоті видів грибів переважали сапротрофи: 45 із 58 виявлених видів належать до цієї групи. За субстратною приуроченістю сапротрофні гриби розподіляються між підгрупами ксилотрофів, герботрофів, підстилочних сапротрофів та бріотрофів. Найбільшим видовим різноманіттям відзначалися групи ксилотрофів (19) та герботрофів (11).

Своєрідною, але малочисельною екологічною групою грибів є мікотрофи. Два види піреноміцетів з роду *Hypomyces* знайдено нами на плодових тілах базидіальних грибів. Це *H. chrysospermus* на плодових тілах *Boletus* sp. та *H. armeniacus* на карпофорах *Lactarius* sp.

Кількість виявлених на Олиному болоті облігатнопаразитних грибів поки що обмежена 3 видами представників порядку Uredinales та анаморфним грибом *Phyllosticta typhina*.

На чагарникових болотах переважали ксилотрофні види (рис. 5), що пов'язано з домінуванням на останніх деревно-чагарникових видів рослин, які на сфагновому болоті відсутні або є досить обмеженими. На сфагновому болоті однієї абсолютно домінуючої екологічної групи не було. Майже однаковою кількістю видів представлені герботрофи, бріотрофи та мікоризоутворюючі гриби.

Таким чином, видовий склад грибів болотного комплексу «Олине» відзначається значним різноманіттям та специфічністю видового складу, про що свідчить чимала кількість виявлених тут нових та рідкісних видів грибів. Враховуючи той факт, що зараз в Україні працюють над створенням кадастрів біоти, особливої уваги дослідників заслуговують саме ті компоненти ценозів, які досі з різних причин залишалися мало дослідженими. Тому мікологічні обстеження болотних комплексів в Україні є перспективними для з'ясування видової різноманітності мікобіоти, виявлення нових і рідкісних видів грибів.

Автори статті висловлюють щирю подяку д-ру біол. наук проф. І.О. Дудці за цінні поради при оформленні матеріалів, а також кандидатам біологічних наук М.П. Придюку та В.П. Гайовій за допомогу у визначенні окремих зразків грибів.

1. Андріанова Т.В. Фітотрофні мітоспорові гриби Шацького національного природного парку // Укр. ботан. журн. — 1999. — 56, № 5. — С. 466—478.
2. Ганжа Р.В. Про екологічні групи грибів порядку Boletales // Укр. ботан. журн. — 1977. — 34, № 4. — С. 379—382.

3. Гелюта В.П., Гайова В.П. Гриби // Заказник «Любче». Природні умови, біорізноманітність, збереження та управління. — К., 2001. — С. 83—86.
4. Дудка І.О. Матеріали до флори водних грибів УРСР. I. Види роду *Stagonospora* Sacc. // Укр. ботан. журн. — 1963. — 20, № 2. — С. 76—79.
5. Дудка І.О. Матеріали до флори водних грибів УРСР. III. Водні аскоміцети в околицях м. Києва // Укр. ботан. журн. — 1963. — 20, № 6. — С. 85—91.
6. Дудка І.А. Представители водных грибов среди высших Ascomycetes и Nephromycetes в водоемах Киевского Полесья // Проблемы изучения грибов и лишайников. — Тарту, 1965. — С. 95—98.
7. Карпенко К.К. Нові для Української РСР види шапинкових грибів // Укр. ботан. журн. — 1988. — 45, № 1. — С. 54—56.
8. Каренко Е.К. Шляпочные грибы мезотрофных болот северо-востока Левобережной Украины // VIII съезд УБТ: Тез. докл. — Киев: Наук. думка, 1987. — С. 75.
9. Кузуб В.В., Гайова В.П. Нові та рідкісні види дискоміцетів з Криму // Укр. ботан. журн. — 2001. — 58, № 4. — С. 447—455.
10. Придюк М.П., Орлов О.О. Рідкісні вищі базидіоміцети із сфагнових боліт Житомирського Полісся // Укр. ботан. журн. — 2003. — 60, № 5. — С. 501—509.
11. Прохоров В.П. Дискомицеты Центральной России // Микол. и криптог. ботан. в России: традиции и современность (Тр. Междунар. конф.). — СПб., 2000. — С. 237—239.
12. Родінка О.С. Знахідки *Scheuchzeria palustris* L. на Сумщині // Біол. науки: Зб. наук. пр. Сумського держ. пед. ун-ту. — Суми: Ред.-вид. відділ СумДПУ, 1999. — С. 106—108.
13. Родінка О.С., Карпенко К.К., Вакал А.П., Гончаренко І.В. Стан природного середовища та проблеми його охорони на Сумщині. Кн. 6. Ч. I. Рослини, занесені до Червоного списку Сумської області. — Суми: ПП Вінниченко М.Д., 2004. — 120 с.
14. Сміцька М.Ф. Пецицові гриби України. — К.: Наук. думка, 1975. — 161 с.
15. Физико-географическое районирование Украинской ССР / Под ред. В.П. Попова, А.М. Маринича, А.И. Ланько. — Киев, 1968. — 683 с.
16. Черноус О.П., Андриенко Т.Л. Осередок бореальних видів на півдні Новгород-Сіверського Полісся // Укр. ботан. журн. — 2004. — 61, № 3. — С. 89—93.
17. Dennis R.W.G. British Ascomycetes. 3rd ed. — Vaduz: J. Cramer, 1981. — 485 p.
18. Fungi of Switzerland. Vol. 1. Ascomycetes / Ed. by J. Breitenbach, F. Kränzlin. — Luzern: Verlag Mycologia, 1984. — 310 p.
19. Fungi of Ukraine: A preliminary checklist / T.V. Andrianova, I.O. Dudka, V.P. Hayova, V.P. Heluta, B. Ing et al. / Ed. by D.W. Minter & I.O. Dudka. — CAB International & M.G. Kholodny Institute of Botany, 1996. — 361 p.
20. Gams W., Holubová-Jechová V. Chloridium and some other dematiaceous hyphomycetes growing on decaying wood // Stud. Mycol. — 1976. — N 13. — 99 p.
21. Kirk P.M., Ansel A.E. Authors of fungal names // Index of fungi (Suppl.). — Wallingford: Int. Mycol. Inst. and Inst. of CAB International, 1992. — 95 p.
22. Kirk P.M., Cannon P.F., David J.C., Stalpers J.A. Ainsworth and Bisby's Dictionary of the Fungi. 9th ed. — Wallingford (UK): CAB International, 2001. — 655 p.
23. Moser M. Die Röhrlinge und Blätterpilze (Polyporales, Boletales, Agaricales, Russulales). 5 Aufl. — Stuttgart: Gustav Fischer Verl., 1983. — 548 S.
24. Rehm H. Abt. III. Ascomyceten: Hysteriaceen und Discomyceten // Rabenhorst Kryptogamen-Flora von Deutschland, Oesterreich und der Schweiz. Bd. 1. — Leipzig, 1896. — 1275 S.

Рекомендує до друку
А.С. Бухало

Надійшла 02.02.2005

Ю.И. Голубцова¹, Е.К. Карпенко²

¹ Институт ботаники им. М.Г. Холодного НАН Украины, г. Киев

² Сумской государственной педагогической университет им. А.С. Макаренко

ГРИБЫ «БОЛОТА ОЛИНО» (НОВГОРОД-СЕВЕРСКОЕ ПОЛЕСЬЕ)

Впервые представлены результаты исследования видового состава грибов Олиного болотного массива. Выявлено 58 таксонов грибов, принадлежащих к 43 родам и 24 семействам. Даны описания и рисунки новых для Украины видов — *Hymenoscyphus pileatus* (P. Karst.) Kuntze, *Dasyscyphus callimorphus* (P. Karst.) Sacc., *Melanopsamella vermicularioides* (Sacc. et Roum.) Réblová, M.E. Barr et Samuels и *Lasiosphaeria caudata* (Fuckel) Sacc., а также список всех найденных на Олином болоте грибов. Отмечено 17 редких для территории Украины видов. Проанализировано распространение грибов в основных типах болот Олиного болотного массива.

Yu.I. Golubtsova¹, K.K. Karpenko²

¹ M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

² A.S. Makarenko Sumy State Pedagogical University

FUNGI OF THE OLYNE BOG (NOVGOROD-SIVERS'K POLISSIA)

The species diversity of the fungi from the Olyne bog are presented for the first time. 58 taxa of fungi of 43 genera and 24 families are recorded. The diagnosis and illustrations of the new for Ukraine species *Hymenoscyphus pileatus* (P. Karst.) Kuntze, *Dasyscyphus callimorphus* (P. Karst.) Sacc., *Melanopsamella vermicularioides* (Sacc. et Roum.) Réblová, M.E. Barr et Samuels and *Lasiosphaeria caudata* (Fuckel) Sacc. are given as well as the list of all fungi collected on the Olyne bog. The occurrence of 17 rare for Ukraine species is noted. Diversity of the fungi in main types of bogs is analyzed.